

ПОТОМЦИ ОДБИЈЕНИХ ПРОСАЦА

ПАД И ДАР

Некада, давно, прије но што су људи писали, живјела нека љепотица, принцеза, и одбијала многе просце. Та принцеза, каже прича, није рођена но је с неба спуштена међу људе.

Рекла је да ће размишљати само о просцима који јој дају неку биљку, а срећноме ће, осим љепоте своје, открити једну тајну као брачни поклон.

И оста принцеза, годинама, нељубљена.

Прочуо се њен завјет и похрлише многи носећи разне цвјетове и биљке. Бирали су биље чудних и опојних мириса и латице свакаквих боја и шара, укрштали жита, калемили гранчице на разне стабљике и брали цвјетове из крша што су пободени у небо изнад облака, али се небеска принцеза само смијешила пред њиховим поклонима и остајала нељубљена.

Сви одбијени просци зборили су послвије да је то принцезин хир и да ће, ако довијек не остане сама, узети неког што је луд као и она.

Неки младић случајно срете принцезу; бијаше загазио на брвно да пређе ријеку и занесе се кад је угледа с друге стране те паде. У паду се младић ухвати за грану, али се она сломи и заједно с њим паде у воду. Понесе ријека младића и грану жалосне врбе. Принцеза потр-

ча низводно. Дозивала је младића, сустиже га; он пружи грану, принцеза је прихвати, и извуче га на обалу.

„Проси ме, ако ме желиш”, рече принцеза.

Изненади се младић, загледа се у грану коју принцеза држаше у руци те је запроси. Пристаде принцеза да се уда.

Младожења упита младу за силне цвјетове и калеме које јој многи просци доносише, а принцеза рече да није гледала шта дају, но како дају.

Онда принцеза даде поклон младожењи: клин и глинену плочу, и показа му слова које је донијела с неба. Младожења, од тог дана, постаде писац и поживе уз младу, стално се сјећајући да је случајно срео, а она увијек помињаше да је добила биљку како од никог није.

Од њихове су крви сви писци.

И остало је, отада, да писци пишу само кад морају – као што је младић пружио грану да би остао жив. И сви су писци, то је познато, занесени, јер се младић занео пред љепотом принцезе, а и тужни су, јер је младић дао грану жалосне врбе.

А сви остали људи на земљи, потомци су одбијених просаца.

ИГРА

У руднику именом „Штавалъ” игра се ова игра.

Рудари умоче пацова у бијелу фарбу, па га унесу у јаму и пуну. Кад пацов, сад бијел, улети у неку пукотину, к родбини и пријатељима, рудари ту поставе буре и улове десетину пацова који, престрашени, бјеже од оног бијелог.

Не знамо ко је смислио ову игру.

Рудари у том бурету оставе три пацова, а донесу и два бурета у која баце по три пацова те бурад покlope лимовима што су избушени – да би струјао ваздух за борце. Потребно је девет пацова – преостале баце вјечно гладним рудничким мачкама. У сваком бурету разнобојни конци привезани су за пацовске ноге; и почињу опкладе у пиво, у доручак или цигаре.

Прва два дана пацови се гледају. Не знамо да ли трећег дана два пацова нешто кажу један другом, или намигну – тек, поједу слабијег, па се, два дана, гледају. Шестог дана, јачи убија слабијег. Иза пацова остају кожа, ноге и главе.

Онда рудари три најјача пацова баце у буре, пошто су им завезали нове конце, и буре поклапају избушеним лимом. Тада се кладе – у сатове и у паре. Седмог и осмог дана, пацови се гледају, можда и причају, можда се опра-

штају док око рудара што је кренуо у јаму гледа кроз рупе на лиму, избушене ексером. Не знамо да ли деветог дана два пацова нешто кажу један другом, или намигну – тек, поједу трећег, па се, два дана, гледају.

Дванаестог дана почиње коначна битка. Један пацов је јачи и он побјеђује. Он убија ближњег свог, а рудари који се кладише на његове зубе добијају паре. У бурету су побједник и коже, ноге и главе побијеђених.

Најјачи за награду добија живот. Рудари га умоче у бијелу фарбу, унесу га у јаму, и пусте га. Никад не пре-стаје ова игра.

ГРОБ

1

Буди се Ешеф, у Долићима, говедар.
Страшан је снио сан.
Давно је то било.

2

Шетао он пољем, пештерским, кад зачу глас: „Копај,
Ешефе, баш ту, гроб свој. Ту, гдје сад стојиш. Брзо копај.”

3

Ешеф, заплашен, крену ка кући, да узме будак.

4

Пробуди се Ешеф, презнојен. Устаде и узме будак, па
оде у поље.

Окрену се да још једном види синове Сафета и Би-
ла како се играју пред кућом.

5

Ешеф копа. Да ли овамо треба да му је глава, ил она-
мо? Куд се оно муслимани окрећу? Не зна Ешеф, у гро-

зници, на коју страну да гроб пружи, а не може никога да зове, да пита. Како да каже шта копа? Не зна Ешеф, на сјећа се како су мезари на гробљима окренути и гдје је мејту глава, а гдје десна страна.

6

Ако треба овамо, ил онамо... мисли Ешеф, па најзад ријеши да копа рупу, широку, да може у њу стати како год га спусте и да га окрену како хоће. Легне Ешеф, па мјери да л му је рупа таман.

7

Е нек ме спусте тамо ил тамо, могу да станем на сваку страну, па нек ме обрћу, мисли Ешеф.

8

Прође дан, хефта прође и година се наврши, живи Ешеф, у Долићима, на Пештери, чува говеда, чува синове Сафета и Билала, сије јечмове и хељду, и љуби жену, ал не умире. Мислио је да ће од грома да страда, ил ће га вуци заклат, ил ће се пуцат с комшијама око међа. Ништа.

9

Оста Ешеф и оста му гроб – округла рупа која поче да се зарушава и да обраста неком дивљом травом.

10

Једног дана, оде Ешеф у Угао, код хоце Вехба и исприча му све како јесте.

„И ископао си гроб себи”, смије се Вехбо.

„Ископах гроб, па не знадох на коју страну треба но ископах рупу, дубоку ко за гроб, тако сам мислио, да ископам широко за сваку страну, да би ме обрнули како треба. Никоме нисам причао шта сам ископао; пита ме понеко, а ја увијам – нећу да кажем. Како да кажем да сам себи гроб ископао, а још нисам знао ни на коју страну треба да ме окрену”, рече Ешеф.

„Ти си могао бунар ископат”, насмија се хоџа Вехбо и рече Ешефу да иде кући. И, још му рече, да није баш сваком сну за вјеровање.

11

Ешеф се врати у Долиће и позва мобу. Узеше људи будаке и лопате и наставише Ешефово копање – ископаше бунар из кога прсну вода ко крв из овчијег врата. Ешеф, кад угледа воду, исприча сељанима зашто је копао прије двије године и зашто је шутио о свему.

Сви се бунару обрадоваше на безводној Пештери. Ту бунари пресушују, а све ријеке су понорнице, извиру, мало трају, па пониру, одлазе, нестају. Тешко се на Пештери одржат. Воде из жила и жилица извиру и падају из облака, па увиру у земљу, а како су тек жилави људи на Пештери кад живе и остају, не пониру.

12

Прођоше године, а много студене воде из овога бунара попише и Ешеф, и жена му, и синови Сафет и Билал. И напише се путници који прођоше кроз Пештер, а

нико им не узме главу ради пара, коња ил сахата у цефу. А вода студена, ко да громови из ње бију. Прича о тој води сва Пештер, и сви веле – вода из Ешефова гроба.

И Ешеф, често, вели синовима: „Донесте, дјецо, мало воде, из мога гроба”, или: „захватите мало воде из гроба ми, да прогунем, да жеђ угасим.”

13

Кад госту пруже срчу воде он се осмјехне и пита: „Је л ова из Ешефова гроба?”

И смију се Ешеф, жена му и дјеца, срећни што је жив и помињу онај сан што га нагна да копа. А какав је муслиман, није знао ни куд треба главу да окрене. Па тако постаде бунар што се сад зове Ешефов гроб.

14

Порастоше синови Ешефу: Сафет и Билал. Који момци, које младине. Поженише се и рече им Ешеф да се подијеле. Око свега се договорише браћа, ал’ никако да се споразумију коме да припадне бунар именом Ешефов гроб.

Чује то отац им, па их позва, баш крај бунара, и рече: „Народ вели да је млађега вода, а старијега хљеб. Па нек бунар припадне Билалу, млађи је.”

Сафету скочи вена преко чела те опсова оца и рече му: „Ти си на Билалову страну. Више му дајеш.”

Отац пљуну Сафета, а овај га ухвати за гушу и баци га у бунар именом Ешефов гроб. Билал се, од чуда, сниза с ногу кад видје шта учини брат и не стиже да избави оца. Сафет доби петнаест година робије; није се отуда вратио.

15

Причала цијела Пештер о овој смрти. Није чудо што уби син оца, веле, има тога, има и брат брата и брат браћу и отац синове да убије; свега на Пештери има – ал куд га баци у гроб што га је себи копо, зборило се по Пештери.

Студена вода у Ешефовом гробу – није смио нико да уђе у воду, па су Ешефа ченгиљом тражили, а кад га извадише на површину спусти се Билал, низ камење, у бунар звани Ешефов гроб, те привеза оца канапом и подигоше га.

Билал онда замоли комшије да за Ешефа ископају прави гроб те га сахранише.

16

Годину дана, нико није пио из бунара што носи име Ешефов гроб; чекали су да се смрт спере с камења и да се вода ишчисти од туге.

17

И данас, ако прођете низ Пештер, ако живу главу изнесете, идите на тај бунар који се зове Ешефов гроб. Вода је хладна ко гром. Пије народ из тога бунара и збори о имену Ешефов гроб и о сну његовом што га нагна да себи гроб ископа. Збори се, да само син Ешефов, Билал, никад више није попио воду из Ешефова гроба. Кад год се нагнуо над бунар, веле, у води би угледао очев лик.

ДВОРИШТЕ ВЕЛИКОГ ПЈЕСНИКА

1

Неки човјек из Жабрена, у свађи око међе, убије комшију чији син, потом, убије очевог убицу. Тако је било.
Жена овог првог роди посмрче – кћи Везиру.

2

Амица Везирин прода краву некоме из Расна. И још му рече да има снаху, удовицу што је вољна да се уда.

„Има л дјеце?“, запита тај из Расна што је удавио жену кад је намигнула његовом синовцу, а рекао народу да ју је смук удавио у штали.

„Има једну чору, ал даће је некоме“, рече амица Везирин и обрадова се, да што прије да макне снаху и синовицу са софре.

3

„Да л ми хоће хранит Везиру?“, упита удовица дјевера.

„Неће“, рече он.

4

Везиру дадоше у Пазар старом дервишу који је хуктао, пијан, и наплаћивао прилазак на гроб неког пјесника, старог дервиша. Жена овог дервиша плакала је од среће кад амица доведе Везиру што је тад имала двије године.

Пијани дервиш и жена му нису имали дјеце, па им је народ честитао Везиру баш ко кћер што се честита.

У њихову авлију долазили научници и пјесници, и камере снимале гроб дервиша пјесника, а народ долазио да види гроб тог дервишког шејха који исписа многе строфе и којем се приписују разна чуда. Неки су гледали гроб и нишан на коме су многи харфови исписани, а неки су ту и дове учили.

5

Пијани дервиш поживио је десет година иза своје жене која оде сестри на виђење, у Турску, и тамо испијехну па је и укопаше тамо. Било је то оне године кад Везира пође у школу. Није имао дервиш паре да је овамо пребаци, а и љето је било – „Да се не учрвља у превозу”, зборио је пијани дервиш.

6

Нечији коњ, купљен на пијаци, згази Везири на ногу испред кафане „Граната”. Био је уторак. На том коњу је поведоше у болницу. Оста јој да се довијека нагиње у десну страну, при сваком кораку.

7

Везира је знала да је рођена у Жабрену и знала је да јој мајка, коју није запамтила, живи у Расну.

Онај што је купио коња никад није пустио жену – Везирину мајку – да сиђе у Пазар, да види кћер. Везира је слутила да ни брат њеног оца никад није рекао снахи гдје јој је кћер оставио. Везира није могла да плаче што мајку не виђа – није имала ни њену слику, а плакала је за женом пијаног дервиша која је, некад, држаше на крилу и увијаше јој косу у кујруке.

8

Везиру ожени некакав Рамо из Вучје Локве – дарива јој сребрн прстен. Дође Рамо да станује ту код Везире и код пијаног дервиша. А јесте за то грдну маскару поднио јер му викаху да се удо.

„Па ти ниси здрава, ниси дјевојка”, рече јој Рамо прве брачне ноћи.

„Дервиш, пијани... силовао ме. Шути, куд ћу сирота?”

Презими Рамо, пригрија се сиромаш ту код Везире, наби мало гуше и набаци трбуха од чорби и лепиња па оде за Њемачку, и никад се не јави Везири, нити она што чу о њему.

9

А једне јесени, дервиш наврну флашу и испљуну ракију. Онда га спопаде кашаљ. Умрије. Везира рече да га укопају крај дервиша пјесника који лежи стотинама го-

дина у овој авлији. „Да не плаћам на гробље, нека га ту крај чувеног дервиша, кад долази народ за пјесника нек види и њега, сиромаха, и њему нек проучи Фатиху”, помисли Везира.

10

Музеј даде Везири паре да одржава гроб пјесника, али она купи дрва за ту зиму, и изведоше је на суд због тога.

„Скоро нико не долази да дове учи, ни да пјесников гроб гледа. Данима нико ни да спусти црвендаћ. Телевизија виче да Бога нема, друже судија, видиш која су времена”, рече Везира на суђењу.

11

„Згужваћу све оне хартије, ти само шути, ни ријеч никоме”, рече судија и навуче гаће. Везира спусти сукњу и кренуше јој сузе. У суду је то било, у Пазару.

12

Неки портир, без ноге, из „Секције за путеве” долазио на пјесников гроб да учи дове. Дијете му је боловало од нечега што коси ко каква чума. Звао се Есад тај портир. Па прекиде да долази ко на макасе. Везира га угледа кад се ослањао на штап баш крај кафане „Граната” гдје је њу, некад, згазио коњ.

„Оде ми дијете од оне бољке, и жена ми оде. За кога више да молим?”, рече Есад.

„Сврни на кахву, јадан не био”, рече Везира.

13

Есад је свраћао, често. Једном оста да коначи у Везириној кући и легоше ко човјек и жена. Од тада су по Пазару шалом зборили да њих двоје имају двије ноге.

Све мање људи долазило на гроб дервиша пјесника и ситниш је био оно што су остављали посјетиоци који би ушли да се помоле на том гробу или да гледају харфове на бијелом нишану.

14

Везира завуче руку међу ноге и сукрвицу од менструације умијеша у патлицан, кромпир и паприку од ђувеча. Есад је, откако то поједе, причао Везириним устима. Сал се крај ње окретао, и климао главом. Једном га је гађала машама, и дрвима, а он је сал плакао. Знала је Везира да хоће мушко, кад сихир прогуне ил на њега нагази, жени да вјерује и за њеним језиком да се управља, а очи своје да проклиње што лажу.

15

„Шта ли му је потурила, на који ли сихир нагази, несретник. Везира само гледа његову плату – за то га и држи”, зборила Есадова сестра по Пазару.

СТИЖЕ ТО ВЕЗИРИ У УШИ И РЕЧЕ ЕСАДУ ДА СЕСТРУ НЕ ЗОВЕ ПОД КРОВ ШТО ЈОЈ ОСТА ОД ПИЈАНОГ ДЕРВИША.

16

„Чим нађем жиранте има да дигнем кредит, па да дозидамо купатило. Ево Американци на Мјесец отишли,

а ми серемо крај тараба, у старом клозету”, рече Есад; тешко му било да чучи у клозету на једној ноzi и да се рукама ослања на штап. То и некако, него му се било тешко запрати – знојав је излазио из клозета.

17

Везира је вршила нужду све стискајући усне, да јој се не чује уздах. Клозет је услоњен уз тарабе. Дјеца с улице гађају камењем кад чују да говно бућне доље, у јаму што је много година пунише дервиши многи, па древни дервиш пјесник на чији гроб долазе људи, па пијани дервиш, па Везира, па Рамо, први човјек Везирин, па овај Есад портир из „Секције за путеве”, без једне ноге и, кад их потјера, сви који долазише да виде гроб дервишког пјесника о којем књиге зборе.

18

Као у сваком клозету, кад се згази ногом, даске шкрипну, а кад се чучне треба нагнути задњицу над рупу. Даске у патосу клозета изрезане у облику троугла.

Љети, Везира једном руком држи сукњу, а другом задњицу брани од муха.

19

Есад умрије, ал није стиго кредит да подигне и да купатило изида.

Хефту прије смрти, Есад је поставио нишан пијаном дервишу који одгаји Везиру и пијан је први обљуби.

Везири оста пензија од портира Есада.

„Спустите га до дервиша, он је дервишу нишан купио од плате, а ја ћу њему, од пензије”, рече Везира која једном, преко Савеза пензионера, оде на море, а много пута јој дадоше зејтин и брашно.

20

Везира је изгубила прстен што јој га купио први човек, Рамо. Знала је, како да га нађе. Отишла је на гробље Газилар и, како то раде жене с нечистим силама повезане, са свјеже хумке узела шаку земље.

Пред спавање, Везира стави земљу под јастук и рече: „Дођи мејту и прстен ми нађи, па ми кажи.”

И још рече бројнице неке сихирбаске.

21

Те вечери, нека невјеста стиже у Везирин сан, сва крвава.

„Данас сам преселила, с порођаја; сина сам само чула како вришти, нисам га ни видјела а ти ме дижеш, краву, за твој прстен. Ено ти га у клозету”, рече невјеста.

22

Пробуди се Везира и оде у клозет. Видје прстен кроз отвор у облику трокута. Сребрна круница сјала је из гована. Везира провуче руку кроз трокут, завуче прсте... па подиже руку. Прстен јој клизну с руке и она је дубље завуче. Даске пукоше – Везира не стиже ни да врисне.

Нађе је поподне, удављену и наглавачке упалу, неки човек што је дошао да види гроб дервиша пјесника.

„Ено, погледајте, само јој ноге вире”, рече тај човјек полицији.

23

И данас леже, у тој авлији, једно до другог: прво дервиш пјесник, па пијани дервиш, Есад без ноге из „Секције за путеве”, и Везира, која не памти мајку, а оца ни видјела није.